

Educació per a la pau i resolució de conflictes

Xesús R. Jares*

L'Educació per a la Pau (EP), com totes les propostes educatives, és susceptible de ser formulada des d'àmbits o paradigmes diferents. Així, per exemple, l'aspecte en què ens centrem en aquest article, el conflicte, constitueix un dels elements que discrimina aquesta aproximació. En efecte, segons si ens situem en una perspectiva positivista, interpretativa o sòcio-crítica, tindrem diferents lectures sobre el paper i la caracterització del conflicte en el sistema social en general i en la institució educativa en particular. Per a la primera, tot conflicte no és més que una aberració o una patologia; per a les altres dues, encara que amb matisos diferents, el conflicte és quelcom consubstancial a la vida i, en conseqüència, ha de ser abordat educativament. Des de la perspectiva

conflictual-crítica-no-violenta en què ens situem, l'EP es fonamenta, precisament, en el concepte i en la realitat del conflicte, fins al punt de ser considerat com l'especificitat més significativa de l'EP (Vegeu Jares, 1991).

Això no obstant, tant en el pla social com en l'educatiu el conflicte continua tenint una lectura dominant de tipus positivista que el presenta com quelcom negatiu, sinònim de desgràcia i, consegüentment, com quelcom no-desitjable (Lederach, 1985). Fins i tot de vegades s'associa el conflicte a la violència, confonent determinades respostes a un conflicte amb la seva naturalesa. Com a conseqüència de legat de la no-violència, la Investigació per a la Pau (IP) i la Teoria Crítica, es produeix un trànsit en la seva concepció, que recull l'EP, segons el qual el conflicte s'assumeix com el que realment és, un procés natural i consubstancial a l'existència humana. Consegüentment, entendrem que el conflicte i el seu tractament pedagògic ha de ser un aspecte crucial en tot projecte educatiu. I això per tres raons bàsiques:

- Per la seva influència en la pròpia organització escolar.

- Per la seva dimensió específicament educativa quant a sensibilització davant de determinades situacions conflictives.

- Per la necessitat de desenvolupar una competència mínima

* Xesús R. Jares és, des de fa dos anys, professor de Didàctica en la Universitat de La Corunya. Ha treballat com a professor d'EGB. Coordinador des de la seva fundació (1983) del grup Educadores pola Paz del MRP Nova Escola Galega i membre del Seminario de Educación para la Paz de l'APDH de Madrid. És autor de diverses obres i articles d'educació per a la pau.

en les tècniques de resolució no-violenta de conflictes.

Vegem amb una mica més de detall les raons exposades, que són al mateix temps línies d'intervenció en l'anàlisi i relació amb els conflictes. En primer lloc, pel que fa a l'organització escolar, si, com hem dit, el conflicte existeix en tot allò que té vida, no hi ha dubte que la institució escolar, quant a organització «pobrament estructurada» (Ball, 1989) en què cohabiten persones amb interessos, valors i percepcions diferents, de vegades incompatibles -tant a causa de problemes de poder dintre de l'escola, com a problemes educatius o ideològics, etc.-, constitueix una font inexhaurible de conflictes. En aquest sentit, la idea positivista i políticament conservadora de presentar l'escola com una institució asèptica, neutral, mancada de conflictes, etc., queda meridianament en dubte en observar la realitat quotidiana escolar.

En segon lloc, el conflicte, sempre que no sigui crònic, és un recurs educatiu indefugible per prendre consciència de determinades situacions de la vida real. És a dir, la utilització didàctica del conflicte no només l'entenem com a mitjà instrumental per a la convivència en classes, centre, etc., tal com veurem en el punt següent, sinó com a finalitat educativa en si mateixa, pel que representa un recurs conscienciador de primer ordre. En altres paraules, l'EP,

a través del tractament de determinats conflictes, ha de servir per desenvolupar, en paraules de Freire, el procés conscientitzador.

En tercer lloc, es fa imprescindible la posada en marxa d'un programa d'optimització dels recursos personals per a l'afrontament no-violent dels conflictes. En el cas del professorat, malgrat que està constantment «obligat» a intervenir -de manera conscient o inconscient- en multitud de conflictes, no se sol tenir en compte aquest tipus d'actituds i destreses professionals ni en la seva formació inicial ni en la formació contínua, qüestió que si no fos pel patetisme que comporta, podríem qualificar de realment curiosa.

De manera més concreta, la resolució de conflictes en el marc escolar ha de començar, com a pas previ, per la construcció d'una comunitat d'ajuda que ofereixi seguretat psicològica, confiança i acceptació a cadascuna de les persones que forma un grup determinat. «És important establir primer un esperit d'apreci, de col·laboració i una comunitat de recolzament» (Judson i d'altres, 1986, pàg. 78). I això tant per evitar o, com a mínim, disminuir notablement l'aparició en el grup d'expressions d'hostilitat (Pallarès, 1982, pàg. 101), com per, en general, fer «més fàcil la resolució de conflictes socials» (Crary, 1984, pàg. 110). Tal com ens assenyala C. Rogers

(1987, pàg. 11), «es va comprovar que els individus tenien, sovint, experiències de canvi molt profundes gràcies a la relació de confiança i estima que es crea entre els participants». Sembla, doncs, que no hi ha dubte a afirmar que una autoestima positiva facilita l'aprenentatge de la resolució de conflictes.

Com en tots els aprenentatges, la resolució de conflictes s'ha de fer de manera gradual i combinant l'estudi-anàlisi de conflictes i les seves tècniques de resolució amb la seva aplicació en la vida quotidiana. Aquest entrenament s'ha de realitzar tant amb conflictes externs al grup com amb els que es produeixen al seu si. En qualsevol cas, sempre és més factible començar la feina amb aquells conflictes que no tinguin un component emocional per al grup o algun dels seus membres. Una seqüencialització concreta per organitzar aquest aprenentatge pot ser la següent (IPRA, 1981, pàg. 7):

Primera fase: *Coneixement i experimentació*. Per mitjà d'activitats diverses podem fer conèixer i experimentar als nens alguns conflictes (joc de rols, dissensió de grup i historietes).

Segona fase: *Capacitat*. Si els nens tenen qualsevol coneixement de situacions conflictuals, és possible exercitar-los amb ells amb l'adquisició de la capacitat per resoldre els conflictes (joc de rol, jocs diversos, treball en grup).

Tercera fase: *Actituds*. Si els nens són conscients de la situació de conflicte i han après a afrontar-los, caldrà animar-los a canviar la seva actitud en aquesta direcció.

A més del procés d'entrenament, ens podem interrogar per una altra qüestió diferent tot i que hi està lligada. ¿Hi ha, també, unes fases determinades a seguir quan ens sorgeix un conflicte? Obviament, com en el cas anterior, encara que no existeixen unes normes universals susceptibles de ser estandarditzades, sí que es poden establir uns paràmetres d'actuació determinats. Així, diversos autors Trupin (1980), Watzlawick i altres (1987), Bany i Johnson (1970), etc., han suggerit una colla de mètodes per orientar la nostra actuació quan el conflicte ens sorprèn. Les diferències entre ells són nímies, en molts casos únicament de pur matís. Amb un afany clarament integrador, podem establir en quatre les fases d'actuació davant d'un conflicte:

– Primera: *Relaxació*. És un primer pas acceptat per la majoria dels que s'ocupen del tema. L'acalorament i la tensió que en moltes ocasions porta un conflicte, no són bones conselleres per veure les causes i establir estratègies de resolució d'un conflicte. És, doncs, necessari calmar-se utilitzant tècniques de relaxació.

– Segona: *Reconèixer l'altra part*. Això vol dir que cada part

afectada del conflicte ha de reconèixer l'altra part, amb els seus plantejaments i entitat pròpia.

– Tercera: *Concretar i centrar-se en les diferències*. És a dir, identificar els mòbils del conflicte. En moltes ocasions, un conflicte es resol en aquesta fase quan es comprova que els motius d'aquell eren a causa de problemes de percepció. Un cop aclarits, el conflicte queda resolt.

– Quarta: *Concretar i centrar-se en les alternatives de resolució*. Per aconseguir-ho un bon començament pot ser el fet de determinar els interessos comuns a totes dues parts per, a partir d'aquí, establir la modalitat de resolució del conflicte.

En definitiva, concloem aquest curt article cridant l'atenció sobre la necessitat d'implementar un ensenyament i aprenentatge explícits sobre el conflicte i la seva resolució amb mètodes no-violents des de la infància, de tal manera que des de petits ens habituem a resoldre els conflictes positivament, a que no hi hagi vencedors ni vençuts, a què es respecti l'opinió dels altres, a valorar cada persona com a individualitat, acceptant la diversitat, la diferència i la dissidència com aspectes possibles i no-negatius. En segon lloc, i per poder executar la conclusió anterior, cal delimitar un pla de formació del professorat que contempli els aspectes assenyalats en aquesta exposició.

Referències bibliogràfiques

- BALL, S.J. (1989) *La micropolítica de la escuela. Hacia una teoría de la organización escolar*. Barcelona, Paidós-MEC.
- BANY, M.A.; JOHNSON, L.V. (1970) *La dinámica de grupo en educación*. Madrid, Aguilar.
- CRARY, E. (1984) *Kids can cooperate*. Seattle, Parenting Press.
- IPRA (1981) «Integration of Peace Education in the daily life of the primary school and its curriculum», *IX Conferencia General del IPRA*, Orillia (Ontario), 21-26 de juny.
- JARES, X.R. (1991) *Educación para la paz. Su teoría y su práctica*. Madrid, Popular.
- JUDSON, S. i altres (1986) *Aprendiendo a resolver conflictos. Manual de educación para la paz y la no violencia*. Barcelona, Lerna.
- LEDERACH, J.P. *La regulación del conflicto social: Un enfoque práctico*. Dossier fotocopiado. Barcelona.
- PALLARÉS, M. (1982) *Técnicas de grupo para educadores*. Madrid, ICCE.
- ROGERS, C. (1987) *Grupos de encuentro*. Madrid, Amorrortu-Murguía.
- WATZLAWICK, P. i altres (1987) *Teoría de la comunicación humana*. Barcelona, Herder.